

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д.УШИНСЬКОГО»
Навчально-науковий інститут фізичної культури спорту та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

**ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ І
РЕАБІЛІТАЦІЇ**

Матеріали XXVIII всеукраїнської науково-практичної конференції

Одеса 2025

УДК 376

П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ

Вченої Ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 5 від 30.10.25р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Гончар І.Л. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри спортивних дисциплін Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Кисличенко В.А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти ННПІ імені О.В.Сухомлинського НУК імені адмірала Макарова

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

*Головний редактор – професор **Форостян О.І.***

*Відповідальний редактор – професор **Соколова Г.Б.***

*Технічний редактор – доцент **Начинова О.В.***

Члени редколегії:

Арнаутова Л.В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Лещій Н.П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Маматова З.Р. – старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Орленко І.М. – доктор філософії, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Григорєва Л.В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи № 75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць, Одеса, / редколегія О.Ф.Форостян та ін. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. – 208 с.

УДК 376

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» 2025

Красовська К, ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ НАСТУПНОСТІ Й ПЕРСПЕКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКАМИ ОСВІТИ	69
Кривоногова О.В., Паніна М.А. КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	72
Начинова О.В., Ганган А.С. РАННЯ ДІАГНОСТИКА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В КОРЕКЦІЇ РОЗЛАДІВ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	76
Начинова О.В., Георгієва В. ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ НА ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ	79
Начинова О.В., Поплімах Ю. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ	83
Привалова О.С., Стахова Л.Л. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ МОВЛЕННЕВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	87
Соколова Г.Б., Бойко А. КОРЕКЦІЯ ДИСПРАКСІЇ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	91
Соколова Г. Б., Козій К. О. МОНТЕССОРІ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ЗНМ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	96
Соколова Г.Б., Никифорова Ю.С. ПІСОЧНА ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	100
Соколова Г.Б., Пеньковська А.В. ЦИФРОВА СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА ГРА В УМОВАХ ГЕЙМІФІКАЦІЇ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	105
Соколова Г.Б., Чередник К.С. КОРЕКЦІЯ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ	109
Форостян О.І., Анкудінова В. КОРЕКЦІЙНА РОБОТА З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ	112
Форостян О. І., Артишева К. О. КОРЕКЦІЯ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ У ДІТЕЙ ІЗ АУТИЗМОМ	115
Форостян О.І., Афтанас М.Є. ЗАСТОСУВАННЯ ЛОГОПЕДИЧНОГО МАСАЖУ У КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	119
Форостян О. І., Варга В.-Д.М. КОРЕКЦІЯ МОВЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗНМ	122
Форостян О.І., Гаркава М.М. РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОГО ДИХАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ	124
Форостян О.І., Ковалів Р. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ МОВЛЕНЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	128
Форостян О.І., Москаль Д. КОРЕКЦІЯ ДІСГРАФІЇ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	130
Форостян О.І., Стоколос А. КОРЕКЦІЯ ДИСЛЕКСІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	133
Форостян О.І., Тарнавська А.Ф. ВПЛИВ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК ЛЕКСИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	136
Форостян О. І., Фертіченко Н. РОЛЬ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	140

Висновки з даного дослідження. Таким чином, проведене дослідження підтверджує, що успішна корекція дислексії потребує комплексного підходу, який включає комплексну діагностику, диференційоване визначення форм порушення та адаптовані корекційні методи, орієнтовані на індивідуальні потреби кожної дитини.

Список використаних джерел:

1. Ільяна В. Дислексія: підтримка дитини з особливими мовленнєвими потребами в освітньому середовищі : навч.-метод. посіб. Київ, 2023. 158 с.
2. Логопедія / ред. М. К. Шеремет. 3-тє вид. Київ : Вид. дім "Слово", 2015. 776 с.
3. Труднощі навчання: дислексія, дисграфія, диспраксія, дискалькулія / Тихонова К.С. – Харків: Ранок, 2021 – 152 с.

Форостян О.І., Тарнавська А. Ф.

ВПЛИВ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК ЛЕКСИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Постановка проблеми. Актуальність дослідження проблеми розвитку лексичного компоненту мовлення у дітей молодшого шкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) зумовлена негативною дією останніх на розвиток вищих психічних функцій дітей. Ці порушення серйозно впливають на формування комунікативних навичок, що є ключовими для успішної адаптації та інтеграції дитини в шкільне середовище. Сучасна освіта все більше орієнтується на інклюзивний підхід, який передбачає рівні можливості для всіх учнів, незалежно від їхніх особливих потреб, що підсилює необхідність глибшого вивчення та розробки ефективних методів розвитку лексичного компоненту мовлення у дітей з порушеннями.

Окрім цього, мовленнєві порушення у дітей молодшого шкільного віку часто супроводжуються труднощами у пізнавальній діяльності, соціальній взаємодії та емоційному розвитку. Недостатній розвиток лексичного компоненту мовлення ускладнює не лише навчання дитини, а й її взаємодію з однолітками та дорослими, що може призвести до виникнення вторинних проблем, таких як низька самооцінка, соціальна ізоляція або агресивна поведінка. У зв'язку з цим, дослідження, спрямовані на виявлення та корекцію таких порушень, є вкрай необхідними для забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний етап розвитку теоретичних та практичних аспектів спеціальної педагогіки, психології, нейропсихології, логопедії та нейролінгвістики відзначається інтеграцією наукових знань та досліджень, а також посиленою увагою до детального аналізу загального, психічного та мовленнєвого розвитку дітей з психофізичними порушеннями. Основна мета полягає в забезпеченні

індивідуалізованого підходу до розвитку кожної дитини, з урахуванням її психофізичних характеристик, навичок, здібностей, інтересів тощо (І. Бех, В.Бондар, В. Григоренко, С. Конопляста, В. Синьов, Є. Синьова, В. Тарасун, Л. Фомічова, М. Шеремет). Серед дітей із психофізичними особливостями однією з груп є діти з важкими мовленнєвими порушеннями (ТПМ), які проявляють низьку мовленнєву активність, обмежений словниковий запас та порушення у граматичній і фонетико-фонематичній структурі мовлення, що призводить до значних труднощів у засвоєнні ними навчального матеріалу (Л.Бартенєва, О. Гопіченко, О. Качуровська, Ю. Коломієць, С. Конопляста, О. Ревуцька, М. Савченко, Є. Соботович, Л. Спірова, В. Тарасун, Л.Трофименко, Н. Чередніченко, М. Шеремет).

Виклад основного матеріалу дослідження. Мовленнєва діяльність відіграє важливу роль у життєдіяльності людини, оскільки слугує основою мисленнєвих процесів, регулятором поведінки та виконує соціальну функцію. Вона включає низьку складних видів діяльності, функцій, умінь та навичок, які поступово розвиваються і забезпечують оволодіння мовою та її застосування для спілкування.

Мовленнєва діяльність має системний характер, що передбачає складну взаємодію різних її компонентів: фонетико-фонематичного, лексичного та граматичного. Важливе місце серед них займає лексичний компонент, який формує складну систему граматичних, синтаксичних, орфографічних та фонетичних зв'язків. Успішне оволодіння цим компонентом сприяє розвитку високої мовної культури, що відповідає вимогам сучасного суспільства. Вивчаючи лексичне багатство рідної мови, діти підвищують увагу до слів і їх значень, збагачують свій активний і пасивний словниковий запас, а також розвивають уміння використовувати ці знання у усному та письмовому мовленні[1].

У науково-теоретичній літературі [1, 3] визначено низьку чинників, що впливають на процес формування лексичної сторони мовлення, причому основними критеріями оцінки словникового запасу є завершеність формування фонологічних узагальнень і сталість слухового сприйняття, контроль на різних рівнях лексичного узагальнення, засвоєння морфологічної системи словотворення та сформованість різних типів смислових зв'язків між словами.

Процес засвоєння лексичного значення слова проходить через складні етапи: від формування об'єктивної співвіднесеності структури слова до засвоєння його семантичного змісту, а також до подальшого узагальнення та вербального розуміння. Слово може виступати як окремим предметом або явищем, так і узагальнюючим поняттям (узагальнене значення слова), а також бути пов'язаним з групою понять (багатозначне значення слова).

Дослідники визначили специфічні особливості засвоєння слів у дітей з ТПМ. Зокрема, діти здатні розуміти лише окремі слова в тексті, зазвичай ті, які були безпосередньо пояснені у контексті. Часто вони не можуть дати пояснення значенню слова, хоча розуміють ситуацію, яку воно описує. При

спробі застосувати слово в певному контексті тексту виникають помилки: слово може бути взагалі пропущене, неправильно перенесене, або замінене синонімами. Діти також часто не здатні підібрати слова з протилежним значенням і замість цього додають частку "не" до запропонованого слова (наприклад, недобрий, некороткий, не говорити), що свідчить про недостатнє засвоєння узагальнюючої функції мови [3].

Крім того, дітям часто важко зрозуміти значення багатозначних слів; вони сприймають значення слів і виразів у контексті ситуацій і явищ, які асоціативно виникають у їх свідомості, відповідаючи їхньому життєвому досвіду. Кількість неправильних відповідей також зростає, коли розуміння контекстуально неоднозначного слова залежить від іншого слова, що описує конкретний предмет. Важко пояснюють значення родових слів і розрізняють семантично близькі слова.

Дослідження показали, що обмеженість словникового запасу у дітей із ТПМ проявляється в їхньому незнанні значень багатьох слів, таких як назви ягід, квітів, риб, диких тварин, птахів, професій, частин тіла та предметів. Це особливо помітно під час актуалізації предикативного словника. Діти з ТПМ стикаються з труднощами при називанні прикметників, які звичайно використовують їхні однолітки з нормальним мовленнєвим розвитком (наприклад, вузький, кислий, квадратний). У їхньому словниковому запасі переважають слова, які описують дії, з якими вони стикаються або які спостерігають щодня. Характерною рисою їхнього словникового запасу є неточність у вживанні слів, що проявляється у формі словесних парафазій. Ці прояви неточності або неправильного використання слів можуть мати різний характер. В одних випадках слова використовуються в занадто широкому значенні, в інших — значення слова виявляється надто вузьким. Іноді діти застосовують певне слово лише в конкретній ситуації, не включаючи його до контексту інших мовленнєвих ситуацій, що робить розуміння та використання цього слова ситуативним [2]. Серед численних вербальних парафазій у дітей з ТПМ найбільш поширеними є заміни слів, які належать до одного семантичного поля, особливо заміни слів, які пов'язані з одним загальним поняттям.

Багато наукових праць присвячено вивченню ролі гри в системі корекції мовленнєвих порушень. У наукових матеріалах також подано визначення поняття «гра», висвітлено основні риси ігрового методу та описано різноманітні ігри для корекції мовлення. Дослідження підкреслюють важливість гри як засобу корекції мовленнєвих порушень і містять практичні рекомендації для застосування на заняттях.

Гра є унікальним методом навчання, що дозволяє передавати знання і здобувати новий досвід. Ігровий метод є універсальною формою діяльності, через яку в психіці та особистості дитини молодшого шкільного віку відбуваються значні прогресивні зміни, що стають основою для переходу до нової (навчальної) діяльності. Під час гри чітко проявляються пізнавальні функції, активність та комунікація дитини, що, в свою чергу, створює базу для

мовно-рекреаційної діяльності як процесу застосування здобутих знань, умінь і мовних навичок у нових ситуаціях. Ці заняття допомагають дітям глибше засвоювати та краще розуміти набуті знання, основою чого є їх інтерес до ігрового процесу [1, 2].

Гра залишається важливим аспектом життя дітей молодшого шкільного віку. Вона використовується як під час уроків, так і у вільний час, коли діти із задоволенням займаються вигаданими ними ж іграми. У педагогічному процесі самостійні форми гри мають велике значення для розвитку дитини, адже саме в таких іграх найбільш яскраво проявляється її особистість. Тому гра є потужним засобом загального розвитку, включаючи розумовий, естетичний, моральний і фізичний аспекти.

Ігрова діяльність зберігає своє ключове значення як важлива умова для розвитку інтелектуальних, психічних та мовних процесів, що сприяють гармонійному розвитку особистості. Поєднання різних ігор та ігрових елементів у рамках логопедичних занять сприяє більш ефективному засвоєнню мовного матеріалу та комунікативних навичок. Така діяльність створює позитивний мотиваційний фундамент, оскільки діти не сприймають гру як навчальний процес.

Коректно організоване навчання у формі ігор та занять не лише забезпечує засвоєння знань і навичок, але й сприяє розвитку нервової системи. У процесі гри особливо яскраво проявляються мислення та уява дітей молодшого шкільного віку, їх емоційність, активність та потреба в комунікації. Гра позитивно впливає на розумовий, сенсорний, моральний та фізичний розвиток дитини.

Однак слід звернути увагу на специфіку гри у дітей молодшого шкільного віку із ТПМ, зокрема з алалією, яка має свої особливості, що необхідно враховувати під час корекційної роботи. Діти з алалією часто характеризуються зниженою інтелектуальною здатністю та пізнавальною пасивністю, що, в свою чергу, веде до недостатньої активності суб'єкта. Це негативно впливає на розвиток потреби у спілкуванні з дорослими та однолітками, що може призводити до негативного емоційного ставлення як до мовленнєвої діяльності, так і до оточуючих. Тому педагогу важливо враховувати ці особливості, проводячи заняття у формі гри з позитивним настроєм, ретельно підбираючи матеріал та чітко формулюючи мету [1].

Сюжетно-рольові ігри є передумовою значних змін у психофізичному розвитку молодших школярів, адже їхнім основним змістом є творче відтворення міжособистісних взаємин учнів, що є ефективним засобом активізації мовленнєвої діяльності дитини. Важливу роль у процесі соціалізації дітей відіграють також рольові ігри, під час яких розвиваються як окремі психічні функції, так і особистість загалом. Конфлікт між бажанням молодшого школяра поводитися як дорослий і можливостями реалізації цього бажання виступає рушійною силою розвитку ігрової діяльності.

Сюжетно-рольова гра включає такі складові: ігровий задум, сюжет, ролі, які виконують діти під час гри, ігрові дії, що реалізують обрані ролі дорослих

та їхні взаємини, ігрове використання предметів із заміщенням реальних, реальні відносини між учасниками гри, а також правила, що диктуються самою грою, створюються дітьми або пропонуються дорослими

Будівельні (конструктивно-будівельні) ігри в логопедичній роботі дозволяють більш повно відтворювати життя людей, імітувати трудову діяльність дорослих, розкриваючи властивості різних будівельних матеріалів, а також закономірності з'єднання окремих деталей і частин, забезпечуючи гармонійне співвідношення елементів.

Через гру розвивається мовлення, а також вдосконалюються ігрові навички дітей. Для розвитку зв'язного мовлення, наприклад, доцільно використовувати рольові ігри та їх окремі епізоди. Важливо враховувати і практичний досвід дітей у мовному спілкуванні. Ігрова діяльність стимулює дітей до участі у виконанні завдань, розвиває їхню мовну комунікацію, підвищує впевненість у собі та сприяє розвитку творчих здібностей. Рольові ігри, крім того, відіграють важливу роль у формуванні людських стосунків, полегшуючи процес спілкування між дітьми. Таким чином, гра сприяє соціалізації та розвитку мовлення дитини.

Висновки та перспективи. Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що гра в логопедичній практиці виконує кілька ключових функцій: вона є інструментом для корекції фонетико-фонематичних порушень, допомагає розширювати словниковий запас, сприяє вдосконаленню граматичних навичок, а також підтримує розвиток зв'язного мовлення. Крім того, гра виступає як соціально-педагогічний метод організації життя дитини, формує ставлення до навколишнього світу та служить особливою формою діяльності, яка змінюється і розвивається, забезпечуючи психофізичний розвиток молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Конопляста С.Ю., Белова О.Ю. Психолого-педагогічний дисонанс щодо інтеграції в освіті дітей з особливими освітніми потребами. *Наукова періодика України Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 43(2). С. 37-42.
2. Рібцун Ю. Розвиток емоційної сфери дітей із тяжкими порушеннями мовлення. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2020. №1. Вип 16. С. 295–313.
3. Шеремет М. К. Нейропсихологічні засади формування мовлення у дітей із ТПМ. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2012. Вип. С. 384-393.

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
Збірник наукових праць

За зміст та орфографічне оформлення відповідальність несуть автори наукових робіт